

Palmový olej – kousek pralesa v našich domovech

V oblasti, kde ještě v 70. letech byl deštný prales nebo mozaika deštného pralesa a zemědělské půdy, byly zřejmě přelomovým okamžikem historicky největší požáry na východním Kalimantanu nebo Borneu vůbec. V letech 1982-83 velká část východního Kalimantanu vyhořela a sekundární prales, který tady zůstal, bývá místní indonéskou vládou velmi s oblibou prohlašován za degradovanou krajinu bez nějaké další ochranné hodnoty, bez nějaké ekologické funkce, což je samozřejmě nesmysl. Nicméně dává to prostor pro přeměnu takového sekundárního pralesa na plantáže palmy olejná, které se táhnou několik desítek kilometrů severně odsud a postupují stále dál na sever, protože těžbařské koncese postupně nahrazují dřevařské koncese. Každý rok plantáže postupují blíž k hranicím rezervace. Dá se očekávat, že během možná deseti let bude prales zcela obklopen plantážemi, čímž vznikne ostrov biodiverzity, který bude postupně ztrácet vzácnější a větší druhy rostlin a zvířat jako jsou orangutani, levharti obláčkoví, protože území nebude už dost velké a nebude komunikovat s jinými populacemi, což je věc, která se zde stává v celé řadě jiných rezervací, ať už v souvislosti s plantážemi palmy olejná nebo plantážemi akácie, s kterými se pojí další největší problém – papírenský průmysl, který se zde šíří.

Na co se palmový olej používá?

Palmový olej se dá použít skoro do všeho. Říká se, že 50 % výrobků, které se prodávají v supermarketech EU obsahuje palmový olej, což jsou výrobky **potravinářského průmyslu**: margaríny, sušenky, oplatky, bonbony, zmrzliny, nanuky, ale stejně tak jsou to výrobky **kosmetického průmyslu**: šampóny, mýdla, aviváže, jsou to některé **technické oleje, lubrikanty** a v současné době bohužel velmi populární **biopaliva**, což je do budoucna obrovská hrozba, protože ve chvíli, kdy se palmový olej začne přidávat do biopaliv (dokonce se uvažuje i do biopaliv pro leteckou dopravu), tak to bude znamenat ještě nesrovnatelně větší tlak na zdejší krajinu.

Tedy to, co je označováno zelenou kampaní za ekologické palivo pro letadla či jinou dopravu, pochází z těchto míst, která byla ještě před nějakými dvaceti, třiceti lety zachovalým pralesem. Znamená to velkoprošnou devastaci deštného pralesa a je potřeba říct, že za dalších dvacet, třicet let bude tato krajina naprosto neproduktivní, protože půdy na Kalimantanu jsou hodně chudé, takže je velmi nepravděpodobné, že bude možné pěstovat palmy olejná po více než dva cykly. Palma olejná je velmi efektivní, pokud jde o čerpání živin a vody z půdy, což je důvod, proč se jí vlastně daří i v této poměrně zemědělsky neúrodné oblasti, ale má to svoji daň a ta spočívá v tom, že po dvaceti, třiceti letech, kdy palmy zahynou, už na té půdě nebude možno pěstovat vůbec nic, takže toto bude neproduktivní travinatá oblast bez jakéhokoliv

dalšího využití – s jedinou výjimkou a to jsou případné hnědouhelné doly, ale ten hnědouhelný důl je také záležitost, která bude znamenat využití krajiny po nějaký dvacet, třicet let, a tím pádem nejpozději za 50 let tady ta pustina opravdu bude.

Co to znamená pro místní obyvatelstvo mít vesnici obklopenou takovouto plantáží? A jak vlastně dojde k přeměně půdy na plantáž ve vztahu k vlastnictví půdy původními obyvateli?

Zhruba polovina té půdy, která se využívá na pěstování palem olejných je lesní půda, druhá polovina je zemědělská půda – různé plantáže počínaje rýží, zeleninou, ovocem, kaučukovníkem. Tyto plantáže jsou samozřejmě využívány místními obyvateli. Jedním handicapem místních obyvatel je tradiční způsob zemědělství. Systém hospodaření, kdy se políčka nechávají několik let ladem před tím, než je osázíme plodinou, protože ta plodina většinou vyčerpá zásoby živin během několika málo let, systém, kdy se políčko opět nechá několik let ladem zarůst sekundárním lesem před tím, než je znovu využíváno, není v indonéských zákonech příliš dobře zakotvený, takže pro společnost, která pěstuje palmy olejné je velmi snadné nějakým způsobem obsadit zemědělskou půdu zkrátka proto, že jí v danou chvíli nikdo nevyužívá.

Co to znamená pro krajinu z hlediska vody, záplav, požárů, teploty?

Samozřejmě, že ve chvíli, kdy se krajina odlesní, tak to znamená zvýšení **teploty** v okolí, znamená to ztrátu vody a to nejenom z důvodu zvýšeného odparu, ale také z důvodu velmi efektivního čerpání podzemní vody olejnými palmami. Takže se dost často stává, že drobné říčky nebo síť říček, která odvodňuje tuto krajinu, mizí, protože olejné palmy velmi efektivně odčerpávají zdroje pramenu těchto říček. Takže v období sucha, což může trvat několik měsíců, řeky vysychají.

Na druhé straně půda ztrácí schopnost zadržovat vodu, což znamená, že když následně přijdou deště, tak dochází k velkým **záplavám** a v současné době záplavy začínají být jedním z největších problémů této oblasti. Vesnice jsou většinou postavené na březích řek, nicméně ty řeky se jednou za několik měsíců pravidelně vylijí z koryt a ztráty na majetku vesničanů jsou docela vysoké. Nejspíše v zásadě nebude jiná cesta, než ty vesnice dříve nebo později přestěhovat úplně někam jinam, protože to šíření olejných palem

se nezastaví a v podstatě není jakákoliv šance, jak s těmi záplavami nakládat.

Pokud jde o **požáry**, tak to je taková záležitost, která je trošičku zpolitizovaná, protože občas můžeme slyšet, že palmové plantáže představují naději do budoucna, protože mají vybavení a trénované týmy, které dovedou zastavit případný lesní požár. Což na jedné straně je pravda, ale neříká se, že právě ty plantáže jsou zdrojem těchto požárů, protože samozřejmě je tam spousta dělníků, kteří využívají oheň, kteří kouří, zahazují nedopalky, a to, co roste mezi plantážemi, jsou převážně tráva a byliny, které v obdobích sucha vyschnou a jsou extrémně hořlavé, takže plantáže olejné palmy dost často představují významný zdroj lesních požárů.

V podstatě se dá říct, že každých pár set metrů v pralese, které jsme ušli přes nějaký kopec, jsme se dostali do údolíčka, kde tekla poměrně čistá **řeka**. Když se tady podíváme po okolí, je vidět jedna menší řeka, kolem které zůstalo několik posledních stromů a pak jedna malá říčka před námi a není vidět nic jiného. To, co vidíme (na obrázku), by v podstatě měla být bažina, protože toto je rovinatá oblast a rovinaté lesy v téhle části Kalimantanu jsou dočasnými bažinami. Ta místa, kterými řeky protékají, by ve skutečnosti měla být zalesněná, i když to je plantáž olejné palmy, protože ze zákona každá plantáž musí část svého území zachovat jako conservation area, jako chráněnou zónu. Jednou takovou zónou by měly být břehy řek, různé předpisy udávají pruh lesa kolem břehu řek, který může být 50 až 200 metrů. Každopádně to, co zde je, v žádném případě není ani těch minimálních 50 metrů natož těch optimálních 200 metrů. Tato oblast pravděpodobně bude mít status conservation area a to znamená, že se zde palmy sázet nemůžou, ale jinak tomuto pravidlu nebývá dostáváno a ono je to v zásadě do jisté míry bezpředmětné, protože různé studie ukazují, že i ta conservation areas v rámci olejných plantáží nejsou schopné hostit žádnou biodiverzitu a nejsou schopny nějakým způsobem snižovat negativní dopad plantáží, pokud jde o nějaké ekologické funkce té krajiny. Další věc v souvislosti s **vodou** je také to, že ta voda, kromě toho, že není nebo je jí příliš málo, je v podstatě nepitná. Plantáže jsou pravidelně postřikovány herbicidy, vzhledem k tomu, že se tu šíří invazivní traviny, jsou postřikovány pesticidy, jsou hnojené močovinou a v podstatě voda, která odsud odtéká, je zdravotně silně závadná. Ostatně se to můžeme dozvědět i z cedulí, které informují o nebezpečí otravy právě kvůli přítomnosti pesticidů ve vodě.

Co může průměrný Evropan udělat proti něčemu takovému? Pokud nesouhlasí s takovouhle devastací krajiny, má možnost nějak se rozhodnout, má možnost poznat, které výrobky jsou vyrobeny z palmového oleje odsud a něco proti tomu udělat?

Od 13. 12. 2014 je v platnosti Nařízení EU, na základě kterého je uvádění přesného druhu rostlinného oleje na etiketě povinné. Takovéto nařízení nám dává možnost etické volby. Můžeme se rozhodnout, jestli dáme přednost výrobku, který obsahuje palmový olej, který s sebou nese obrovské ztráty v oblastech, kde se produkuje, ať už jde o ztráty v souvislosti s ochranou přírody, biodiverzity anebo ztráty v souvislosti s nějakou udržitelnou ekonomikou místních obyvatel, anebo jestli budeme kupovat oleje, které jsou po stránce ekologické produkovány nějakým udržitelnějším způsobem, ideálně oleje místní produkce, což v Evropě znamená slunečnicový, řepkový, olivový olej, nebo samozřejmě máslo, na které se v poslední době téměř zapomíná.

Palmový olej ale není problém jen Bornea. V současné době oblast, která je nejvíce postižená je jihovýchodní Asie, hlavně tedy Borneo, Sumatra, nicméně plantáže se šíří tím, jak ubývá půda, která je k dispozici v jihovýchodní Asii, protože pochopitelně ta palma se tu nemůže šířit do nekonečna, protože na to zkrátka není prostor, tak v současné době hlavně malajské firmy začínají expandovat i mimo Asii. Plantáže palmy olejně vznikají v Africe, odkud koneckonců ta rostlina pochází, a vznikají v Jižní

America a do budoucna vlastně takhle opravdu ekologická katastrofa, kterou my už teď máme v jihovýchodní Asii, se dá očekávat i v tropické Africe a Jižní Americe a tím pádem vlastně tlak evropského obyvatelstva na tropické deštné pralesy bude historicky nebývalý. On už teď je historicky nebývalý.

Jaký je tedy dopad českého člověka nebo jiného Evropana na tuto krajinu?

Pokud jde o českého občana, tak ten dopad je pravděpodobně větší, než jaký byl kdykoliv v historii. I když se podíváme na 60., 70. léta, kdy se z Indonésie vyváželo spoustu tropických dřev, tak i přesto ani tehdy, ani kdykoliv předtím neměl průměrný obyvatel střední Evropy tak velký negativní dopad na to, co se děje v jihovýchodní Asii, jako teď v souvislosti s nákupem palmového oleje.

Zdroj: Alexandr Pospěch a Stanislav Lhota. Palmový olej – kousek pralesa v našich domovech. In: *Youtube* [online]. 15.06.2013, aktual. a edit. pro čtení 15.10.2015. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?t=6&v=wQBgUJhkPyE>

www.stoppalmovemuoleji.cz
(cc) 2015